

Van links naar rechts: Wiebke Klemm (Den Haag), Jos van de Vondervoort (Rotterdam), Leendert Koudstaal (Den Haag)

‘Wetenschap is de basis voor beleidsnormen en incentives’

Grote steden over groenbaten: maak alle partijen duidelijk hoe belangrijk en winstgevend groen is

Voor groen- en boombeheerders waren de baten van groen al jaren duidelijk, maar de rest van de maatschappij begint dit nu ook te beseffen. Vakblad Stad en Groen schuift aan tafel met bomenmensen van de gemeenten Den Haag en Rotterdam om te praten over die wind of change, wat er al gedaan is en wat er nog nodig is. ‘We staan aan het begin van een verandering’, aldus Leendert Koudstaal, boombeheerder van de gemeente Den Haag. ‘Maar het duurt even voordat een mammoettanker zijn koers kan wijzigen. Voortdurend wetenschappelijk onderzoek blijft nodig om het stedelijk gebied toekomstbestendig, klimaatadaptief en leefbaar te maken.’

Auteur: Santi Raats

Groen en politiek

Op 14 februari werd iTree Nederland gepresenteerd, waarmee de baten van bomen voor ecosysteemdiensten op wetenschappelijke wijze in euro's uitgedrukt kunnen worden en feitelijk kan worden getoond hoe goed een boom presteert in de stad. Het van oorsprong Amerikaanse softwareprogramma was na een lang traject geschikt gemaakt voor Nederlandse toepassing. Jan van Zanen, voorzitter van

de VNG en burgemeester van Utrecht, nam het eerste exemplaar in ontvangst. Leendert Koudstaal vertelt: ‘Niet alleen branchevereniging VHG, de Vereniging Stadswerk, drie universiteiten en vijf bedrijven, maar ook de burgemeesters van zestien gemeenten hebben deze totstandkoming gesteund.’

Daarna verwijst Koudstaal naar het Oogstfonds, dat is opgericht om wetenschappelijk onder-

zoek te financieren. Eind vorig jaar ging het van start met een afdrachtregeling voor de aankoop van laanbomen door de deelnemende gemeenten. ‘Tweede Kamerlid Isabelle Diks is voorzitter van het Oogstfonds. Zij is onze ambassadrice voor de landelijke politiek. Het is heel belangrijk en een grote stap vooruit dat burgemeesters en politici het groene verhaal kunnen uitleggen daar waar de beslissingen worden genomen.’

‘Mogelijk volgend onderzoek: welke gevolgen heeft de verzakkingsproblematiek in Nederland voor stadsbomen?’

Er zijn nog meer tekenen dat de voordelen van groen voor klimaatadaptatie serieus worden opgepakt door de politiek. Op 20 november 2018 tekende minister Cora van Nieuwenhuizen (Infrastructuur en Waterstaat) het bestuursakkoord Klimaatadaptatie, samen met gemeenten, waterschappen en provincies. Het doel is dat er in 2020 een landsdekkend plan van aanpak volgt, met opgaven en maatregelen tegen wateroverlast, extreme hitte en droogte. Voor het uitrollen ervan is een budget van 600 miljoen euro overeengekomen. Er zijn ook rijksmiddelen beschikbaar als procesondersteuning voor overheden binnen het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. Hiervoor is een website geopend. Op 12 februari stuurde minister Schouten (LNV) een brief naar de Tweede Kamer in reactie op de in haar ogen tegenvallende resultaten van het geëvalueerde Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

Groen en wetenschap

Sinds het wegvallen van het Productschap Tuinbouw is het aantal wetenschappelijke onderzoeken naar groen en bomen gedaald, terwijl de behoefte daaraan toeneemt. Het Oogstfonds wil daar verandering in brengen. Leendert Koudstaal: ‘Als wij onze steden goed willen voorbereiden op een verandering van het klimaat, kunnen wij niet zonder de wetenschap. Dat blijkt ook uit het belangrijke PPS-onderzoek dat Jelle Hiemstra van de Wageningen Universiteit met Europese collega’s heeft uitgevoerd op het gebied van klimaatbestendig groen. De onderzoeksvraag is welke bomen toekomstbestendig zijn en welke groeiomstandigheden daarbij horen.’ Wiebke Klemm, deelnemer aan het gesprek, is senior beleidsmedewerkster bij de gemeente Den Haag. Haar proefschrift ging over de impact van stadsgroen op het stadsklimaat en de temperatuurbeleving van bewoners. Ze concludeert dat

groen een grote bijdrage kan leveren aan een meer klimaatbestendige stad, mits het effectief wordt ontworpen en gepland. Haar boek biedt ontwerprichtlijnen voor planners, ontwerpers en beheerders. Een andere geweldige ontwikkeling is de fellowship van René van der Velde aan de TU Delft en het klimaatarboretum, een living lab, dat in Delft wordt aangelegd. ‘Voor het eerst wordt er een brug geslagen tussen civiel en groen door een onderzoeksteam. Dat is goed, omdat er nog veel winst te halen valt in het ontwerpproces en in het maken van effectieve en efficiënte keuzes rond de toepassing van groen en bomen in het stedelijk milieu.’ Jos van de Vondervoort, adviseur buitenruimte bij de gemeente Rotterdam: ‘Het is essentieel dat de waarde van groen aan de voorkant van planprocessen een volwaardige plaats krijgt. De inbreng daarvan zal door groenspecialisten moeten worden geborgd. Met iTree en bewezen klimaatbestendig groen zijn we beter in staat een objectieve, transparante en integrale afweging te maken binnen een inrichtings- of renovatieplan.’

Living lab

Klemm: ‘Living labs en andere pilots in steden bieden kansen om praktische en wetenschappelijke kennis op locatie te combineren. Hierdoor worden nieuwe ontwikkelingen tastbaar; alle betrokken partijen kunnen gaan kijken. Wat goed gaat, kan worden overgenomen in de dagelijkse praktijk; wat misgaat kan ter plekke verbeterd en verder ontwikkeld worden. Een ander mooi voorbeeld van een *Living lab* is de vijfjarige proef waarmee de gemeente Amsterdam zojuist in het havengebied is begonnen. Er zijn 180 iepen in vijftien verschillende substraten geplant. Ik vind het overigens bewonderenswaardig dat de leveranciers allemaal hun nek hebben uitgestoken.’

Klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen

Hoe krijg je partijen zover dat er aan de voorkant wordt nagedacht over stedelijk groen als oplossing voor klimaatadaptatie en groen- of natuurinclusief bouwen? Normen zijn dan een goede manier om projectontwikkelaars de weg te wijzen.

Veel gemeenten werken met randvoorwaarden voor de aanleg van groen, maar nog niet met harde normen voor klimaatadaptief en groen- of natuurinclusief bouwen. Klemm wijst op een recent initiatief van de gemeente Den Haag: een puntensysteem voor natuurinclusief bouwen, ontwikkeld door haar collega Irene Mulder. Den Haag is de eerste gemeente die dit systeem heeft ingevoerd, in 2019. Ingenieursbureau Arcadis heeft het uitgewerkt tot een eenvoudig systeem dat ontwikkelaars niet afschrikt, gezien de fikse bouwopgave die Den Haag heeft. De ligging en omvang bepalen hoeveel punten een nieuwbouwproject moet halen. Die punten kunnen behaald worden door het nemen van verschillende groeninclusieve bouwmaatregelen. Zo telt een steen als insectenhotel voor een punt, een sedumdak levert twee punten op en een dak met daarop biodiversiteit drie punten.

Projectontwikkelaars meekrijgen

Normen kunnen projectontwikkelaars afschrikken. Aangezien de meeste steden een bouw- of verdichtingsopgave hebben, moeten zij projectontwikkelaars enthousiast zien te krijgen om watervasthoudend of groeninclusief te bouwen. Van de Vondervoort: ‘Voorlopig legt groen het nog af tegen grijs, omdat de winst vaak bij de projectontwikkelaar ligt. Evenmin als de politiek heeft de projectontwikkelaar inzicht in de waarde in harde euro’s van groen en bomen. Pas als het uiteindelijke profijt voor het gemeentebestuur, de bewoners en de projectontwikkelaar duidelijk te maken is en daarvoor normen zijn ontwikkeld, kan een gemeente beter sturen. Zo zullen de lasten voor energie en de rioolrechten drastisch dalen door groeninclusief en watervasthoudend te bouwen. In veel gevallen maakt het een projectontwikkelaar weinig uit *hoe* hij bouwt, als hij maar winst maakt. We moeten de sturingsmechanismen voor de projectontwikkelaar beter in de vingers krijgen.’

Budgetten stapelen

Van de Vondervoort verwoordt het realistisch: ‘We staan met iTree aan het begin van een ver-

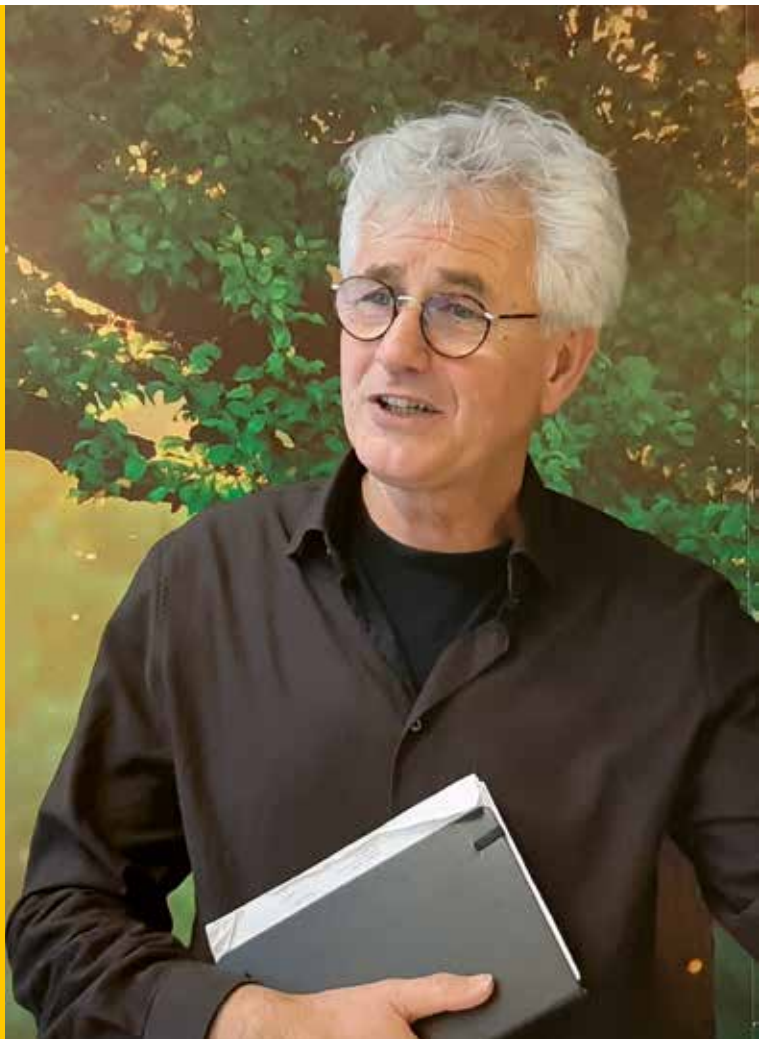
‘Beste collega’s, regel zo snel mogelijk de afdracht bij de inkoop van bomen en de aanleg van groenprojecten! Fundamenteel onderzoek levert ons allemaal wat op’

Leendert Koudstaal

gemeente Den Haag

‘Er zijn veel ruimteclaims in stedelijk gebied, dus alleen maar “meer groen” is niet haalbaar’

andering. Het is nog een heel missiewerk om de boodschap over te brengen van ons vakgebied naar landschap en stedenbouw en van stedenbouw naar de private vastgoedwereld.’

Geld is de basis van alle mogelijkheden. Valt er voor gemeenten winst te behalen met het zoeken naar sponsors in het bedrijfsleven en bij gezondheidsinstellingen? Er zijn immers al veel onderzoeken bekend over de voordelen van groen voor gezondheid en welzijn. Koudstaal: ‘Op dit moment zijn enkele bedrijven in het land incidenteel actief met klimaatadaptief ondernemen, zoals Aegon en Shell. ASN Bank investeert in de gemeente in een *tiny forest*. Deze projecten zijn een structureel onderdeel van hun pr-beleid of sijnepelen door via wijkinitiatieven. Een zorgpartij die actief is in de werkgroep gezond groen, is de GGD, die in Den Haag meebetaalt aan projecten in drie straten.’

Maar de grote zorgverzekeraars investeren nog niet massaal in groene speelplekken en

stadsbosjes, om de zorgkosten te drukken door een hoger welzijns- en gezondheidsniveau? De groenbeheerders schudden hun hoofd. ‘Zorgpartijen en gemeenten zoeken nog geen structurele samenwerking met elkaar.’

Samenwerking met burgers, bedrijven en woningcorporaties

Klemm: ‘Het klimaatbestendig maken van de stad doen we als gemeente niet alleen, maar samen met burgers, bedrijven en woningcorporaties. Zestig procent van de ruimte in de bebouwde kom is niet in eigendom van de gemeente; slechts veertig procent bestaat uit openbare ruimte. Bij het klimaatbestendiger en natuurvriendelijker maken van onze stad is het dus belangrijk om de andere partijen mee te krijgen.’

Van de Vondervoort is het daarmee eens. ‘In de openbare ruimte zijn we voor het behalen van onze doelen op het gebied van klimaatadaptatie en biodiversiteit gebonden aan de herstruc-

turing van wijken, liefst in samenwerking met de corporaties. Bovendien kampt onze stad, zoals zoveel steden, met een verdichtingsopgave: dat betekent dat we taakstellingen hebben om in te breiden qua woningbouw. Dan blijft er voor groene ambities ineens veel minder fysieke ruimte over.'

Klemm knikt: 'Er zijn veel ruimteclaims in stedelijk gebied, zowel bovengronds als ondergronds. Alleen maar 'meer groen' als doel is dus niet haalbaar. Bovendien is een grote hoeveelheid stedelijk groen gewoonweg niet te onderhouden. Uit mijn onderzoek blijkt dat je moet kijken op welke specifieke plaatsen behoefte is aan schaduw of zon. Als de groeiomstandigheden er niet goed genoeg zijn, kun je beter elders planten of het geld investeren in het verbeteren van groeiomstandigheden.'

Van de Vondervoort gaat verder: 'Bij burgers kunnen we nog veel vooruitgang boeken als het gaat om het terugbrengen van het aantal vierkante meters verharding in tuinen. Rotterdam werkt sinds kort met tuincoaches. Dit zijn ambtenaren die burgers tips geven over de inrichting van hun tuin. Zij laten zich in de wijk zien bij herinrichtingen of nieuwbouw en maken dan een praatje met bewoners.' Koudstaal: 'In Den Haag zijn we actief bezig met de landelijke campagne Steenbreek: tegel eruit, plant erin. In 2018 zijn er bijna 14 duizend tegels omgeruild voor planten. We zouden dit structureel kunnen implementeren, bijvoorbeeld met de deal: "tegel eruit en plant erin: minder rioolbelasting" – ik noem maar wat.'

Wetenschappelijk onderzoek broodnodig

Er is al het een en ander onderzocht op het gebied van stadsbomen, biodiversiteit, toekomstbestendigheid en klimaatadaptief inrichten. Niet alleen Klemm heeft zich gebogen over dat laatste, ook oud-Wur-collega Snepp heeft tools ontwikkeld voor klimaatadaptief inrichten. Verder is er het Handboek Bomen van het Norminstituut en er is jaren geleden gebruikswaardeonderzoek bij stadsbomen uitgevoerd. Toch valt er volgens Koudstaal nog veel meer te onderzoeken: 'We zitten in een heel interessante tijd. We zijn ons steeds meer bewust van de effecten van groen op welzijn en gezondheid. Hoe maken we deze voordelen concreet? Er zijn steeds meer ziekten en plagen in omloop. Welke boomsoorten zijn het minst ziektegevoelig? Insectenaantallen lopen terug. Hoe richten we de openbare ruimte biodivers

'We staan met iTree aan het begin van een verandering, maar het is nog een heel missiewerk om de boodschap over te brengen'

in? Welke bomen passen het beste bij het veranderende klimaat, waarin het vaker extreem droog, nat en heet zal zijn? Goed onderzoek naar de klimaatbestendigheid van soorten is noodzakelijk; inheemse soorten zijn namelijk niet per definitie klimaatbestendig. Er zijn aanwijzingen dat inheemse soorten de droogte van het afgelopen jaar goed hebben doorstaan, maar hiernaar is meer onderzoek nodig.'

Nu is dat inderdaad niet altijd duidelijk. Elke kweker heeft zijn eigen bomenboek met daarin sortimentslijsten en daaraan gekoppelde ecosysteemdiensten. Koudstaal, in zijn nopjes: 'Dankzij wetenschappelijk onderzoek krijgen ontwerpers echt iets in handen. Ook wij als boombeheerders kunnen de resultaten van onderzoek op sortimentsgebied integreren in onze advieslijst voor ontwerpers. Maar vooral vormt onderzoek de basis voor goede normen, die van invloed blijven tot ver voorbij collegeperiodes van 'twee jaar scoren en twee jaar oogsten', en waarmee je duurzaam de toekomst in kunt kijken. Met een normeninstrumentarium kunnen gemeenten beleidsterreinen op een logische manier aan elkaar koppelen. Dan wordt het voor groenbeheerders duidelijk dat het onzinnig is om met vergezichten bezig te zijn, en voor gemeenten wordt het duidelijk waar de geplande nieuwbouw moet komen. Iedereen moet een denkomslag maken: *choose your darlings*.' Koudstaal concludeert:

'Kortom, we hebben een grote behoefte aan fundamenteel onderzoek op het gebied van groentoeëpassing, de vervangingswaarde van groen en klimaat. Een volgende onderzoeksvraag zou kunnen zijn welke gevolgen de verzakkingsproblematiek in Nederland heeft voor stadsbomen.'

Afdracht aan Oogstfonds

Na een korte stilte zegt Koudstaal: 'Het is dus van groot belang dat alle gemeenten zich committeren aan het Oogstfonds. Beste collega's in den lande, regel zo snel mogelijk, nog vóór de aanvang van het groeiseizoen, de afdracht bij de inkoop van bomen en de aanleg van groenprojecten! Fundamenteel onderzoek levert ons allemaal wat op.'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/article/29221/wetenschap-is-de-basis-voor-beleidsnormen-en-incentives